

Organizacija zdravstvene službe v vseljudski obrambi*

POVZETEK. V prvem delu nas avtor seznanja z zakonskimi obveznostmi posameznikov, temeljnih organizacij združenega dela in drugih organizacij ter ustanov s področja priprav na vseljudski odpor.

Poudarja, da je važno poznati vojno medicinsko doktrino, organizacijske oblike delovnih in drugih organizacij v vojnem času, in naloge subjektov pri izvajanju obrambnih priprav. Oriše tudi pojem podružbljanja vsesplošnega odpora. Vsak posameznik naj bi se v okviru delovne organizacije tudi samoiniciativno pripravljala na obrambo.

V nadaljevanju spregovori avtor o vojni medicinski doktrini. Poudari, da razpršitev zdravstvene dejavnosti več pridobi zaradi možnosti dajanja pomoči same kakor izgubi zaradi padca kakovosti. V ta namen morajo biti zdravstvene organizacije organizacijsko sposobne za razpršitev, razvoj novih enot, da lahko delujejo samostojno in učinkovito.

Več kot 35 let je preteklo, odkar je bila ustanovljena ena prvih partizanskih bolnišnic — v Belih potokih. Prav neverjetno se sliši, da so v času, ko so Hitlerjeve sile teptale Evropo, prvi partizanski odredi imeli centralno bolnišnico s kirurško ekipo, rentgen, sprejemno ambulanto, toplo vodo in vse tisto, kar je za bolnišnico potrebno.

Ko prebiramo te spomine, človeku zastane dih. Od kod ta moč, znanje, sredstva, ko je bilo treba začeti iz nič. Že od prvih dni vstaje so bile ustanovljene razne oblike organizacije zdravstvene službe, postaja za prvo pomoč, ambulant, centralnih bolnišnic in »tovarn« zdravil. Seveda je primanjkovalo vsega, zdravil, instrumentov, največ pa kadrov. Med vojno se je kadrovska in materialna osnova bogatila, tako da je služba dobro delovala in v celoti izpolnila nalogo v narodno-osvobodilnem boju.

---

* Predavanje na seminarju: Srednji in višji zdravstveni kadri v konceptiji vseljudske obrambe (Kozara-Mrakovica, sept. 1977).

Ob teh dejstvih se nehote vprašamo, kakšno zdravstveno službo bi imeli v morbitni bodoči vojni, ko imamo za seboj več kot 30 let mirmodobnega razvoja, veliko kadrov in opreme ter mnogo zdravstvenih ustanov vseh vrst.

Spričo domneve, da vemo, kaj pomeni sodobna vojna, posebno še, kaj pomeni ta za zdravstveno službo, je zanimivo prisluhniti našim pionirjem partizanske medicine o začetkih naše zdravstvene službe. Prav v teh začetkih lahko iščemo osnove za sodobno organizacijo zdravstvene službe v vojnem času.

Ko primerjamo različne oblike organizacij zdravstvene službe po svetu, pa tudi izkušnje v organizaciji v vojnah pred 2. svetovno vojno, vidimo, da so nam lastne izkušnje pravzaprav najdragocenejše.

Organizacijske oblike oziroma naša vojna medicinska doktrina ni nekaj statičnega, prav tako ni prepuščena stihiji niti ni to stvar, kako se posameznik znajde v vojni.

Sprejete oblike vojne organizacije zdravstvene službe določajo, da so »splošne bolnišnice osnovne zdravstvene organizacije« v vojni. Ob tem dejstvu se takoj spomnimo besed enega od veteranov partizanske medicine, ki pravi, da so leta 1941/42 naše bolnišnice morale biti medicinsko univerzalne, kajti drugega izhoda ni bilo.

Tudi visoko razvite, bogate države intenzivno preučujejo tuje izkušnje, ocenjujejo in iščejo najugodnejše oblike organizacije vojne službe. Včasih se zdi, da so našo idejo o univerzalnosti osnovnih bolnišničnih ustanov sprejele mnoge države v svetu, ne da bi se zavedale, da je bila spočeta že l. 1941, ko je bilo treba opravljati zapletene posege brez instrumentov, brez narkoze, brez specialistov kirurgov in anestezirov.

Danes je težko govoriti o srednjem in višjem medicinskem kadru v organizaciji zdravstvene službe med vseljuskim odporom, kakršno bi izvedla Jugoslavija. Najprej zato, ker je organizacija sprejeta in do podrobnosti objavljena. Naša vojna medicinska doktrina je dostopna slehernemu državljanu, domnevamo, da jo pozna vsak zdravstveni delavec, kateremu je tudi namenjena. Glede na to, da so srednji in višji zdravstveni kadri najštevilnejši, kar je v danem trenutku najvažnejše, je pomembno, da ta doktrinarna načela prenesemo v zavest vsakega zdravstvenega delavca in jih kot naravno posledico tem bolje in čimprej izvedemo v praksi. Samo tisti, ki se je zavedel svojih obveznosti, ve, da jim nikoli ni kraja, da se zanje čim boljše pripravi in jih lahko kar najbolje izvrši.

To ni niti malo v nasprotju s tem, da smo ustvarili in razglasili vojno medicinsko doktrino. Kakor je znano, nas le-ta ščiti pred raznimi in neuskkljenimi postopki ter metodami pri delu zdravstvenih delavcev v vojni. Predstavljati mora enotnost in usklajeno delovanje. Da pa bi se lahko ravnali po tej doktrini, je treba v zdravstvu izvesti določene priprave.

Glede na to si pogloblje oglejmo, kaj pomenijo priprave zdravstva na vsesplošni odpor.

Pri tem je vsekakor treba poznati zakonske obveznosti in vojno medicinsko doktrino, posledice tega pa morajo biti ustrezne priprave. Pri tem se moramo zavedati, da so priprave na vseljuski odpor neodtujljiva obveznost vsakega subjekta, obveznost, ki je ni mogoče prenesti na drugega, na »referenta«, komisijo za vseljusko obrambo, svet ali direktorja delovne organizacije.

ZAKONSKE OBVEZNOSTI

Osnove zakonskih obveznosti izhajajo iz zakona o narodni obrambi, ki ga je sprejela zvezna skupščina 1974. leta in republiških zakonov o vseljidski obrambi. Čeprav vse republike še niso sprejele svojih zakonov, daje zvezni zakon vsem subjektom dovolj pravic in obveznosti pri izvajanju priprav na vseljidski odpor.

Že v I. odstavku osnovnih načel zvezni zakon jasno pravi, *da se SFRJ pripravlja za vseljidsko obrambo. V II. odstavku navaja zakon, da je vseljidska obramba enotna in nedeljiva, da je pravica in dolžnost vseh delovnih ljudi in državljanov, da se usposablajo, pripravljajo in organizirajo za obrambo države. Prav tako je pravica in dolžnost vseh temeljnih organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, da se pripravljajo, organizirajo in usposablajo za delo v vojnih razmerah. Družbenopolitične skupnosti imajo pravico in dolžnost, da odredajo in organizirajo vsesplošno obrambo in da ustvarjajo vse potrebne materialne in druge pogoje za obrambo.*

»V vsesplošni obrambi so vsi delovni ljudje in državljani, krajevne skupnosti, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije, družbenopolitične in društvene organizacije, družbenopolitične skupnosti aktivni dejavniki, organizatorji in izvrševalci dejavnosti v področju narodne obrambe in nosilci pravic in dolžnosti obrambe« . . .

Iz gornjega sledi, da od obveznosti za obrambo domovine ni nihče izvzet, in glede na to, kar bomo videli kasneje, tudi ne od dolžnosti, da v miru izvaja določene obveznosti oziroma priprave na obrambo. Te priprave, kako to pravi IV. odstavek splošnih načel, so prispevek k ohranitvi miru in zmanjšujejo možnost in nevarnost agresije na državo.

V 2. členu jasno navaja zakon, da se delovni ljudje in državljani pripravljajo na vsesplošno obrambo, v 3. členu pa, da se te priprave zasnujejo, organizirajo in izvajajo v skladu z zakonom, osnovami načrtov, ustreznih ukrepov in osnovami priprav gospodarstva in družbenih dejavnosti za delovanje v vojni.

»Priprave temeljnih organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenopolitičnih in drugih družbenih organizacij, se organizirajo, načrtujejo in izvajajo na osnovi odlokov teh organizacij, v skladu z načrti in odloki pristojnih organov družbenopolitičnih skupnosti. Družbenopolitične skupnosti, temeljne organizacije združenega dela, druge samoupravne organizacije in skupnosti, družbenopolitične organizacije in skupnosti se v okviru redne mirnodobne dejavnosti pripravljajo za vsesplošni odpor in se lotevajo ukrepov za življenje in delo v vojnih okoliščinah.«

Iz teh odredb zveznega zakona jasno izhajajo tudi obveznosti vsake navedene strukture, ki vključuje zdravstvo, v katerih smo tudi mi, v katerih živimo in delamo. Dolžnost in pravica vsakega zdravstvenega delavca je, da ve, ali je njegova delovna organizacija sprejela odredbo, ki jo navaja zakon. Prav tako mora sodelovati pri sprejemanju odredbe in zahtevati izvajanje njenih določil oziroma biti obveščen, kako se njegova delovna organizacija pripravlja za vsesplošno obrambo in kakšno je stanje teh priprav. Zakon je tu dovolj jasen in kakor na sestankih rešujemo druge probleme, smo dolžni reševati tudi vprašanja obrambe in priprav za življenje in delo v morebitni vojni. Izvajanje te pravice in dolžnosti je najvažnejši element v izvajanju podružbljanja zadev vsesplošne obrambe in je v bistvu

predajanje priprav v roke delovnih ljudi in državljanov. Danes smo si na jasnem glede tega, da obrambne priprave ne morejo napredovati, če so nekaj zaprtega, nedostopne vršilec teh dejavnosti v vojni.

Seveda to ne pomeni, da sedaj ni več vojne tajne, da je vse dostopno vsakomur. V tem primeru bi seveda priprave izgubile svoj pomen. Raje pogledjmo, kaj pravi o tem zakon. Še prej se spomnimo na 6. člen, ki pravi, da so »v primeru napada na domovino delovni ljudje in državljanji, doma ali v inozemstvu, državni organi, organi upravljanja v temeljnih organizacijah združenega dela, drugih samoupravnih organizacijah in skupnostih dolžni takoj, ne da bi čakali na posebne odredbe ali navodila, dolžni opravljati svoje dolžnosti glede obrambe domovine in da ravnajo po načrtu obrambe in svojem vojnem razporedu«.

Iz tega logično izhaja, da mora imeti vsaka od navedenih struktur, vsak delovni človek in državljan, svoj načrt obrambe in vojni razpored. Kakor smo navedli, mora biti obrambni načrt organizacije združenega dela v zdravstvu v skladu z načrtom in odlokom pristojnega organa družbenopolitične skupnosti (občine, regionalne skupnosti občin, republike, federacije). To pomeni, da je sistem enoten in tega se moramo zavedati. Drugi zaključek je ta, da mora vsak zdravstveni delavec vedeti, kakšen je njegov vojni razpored oziroma vedeti, kje je njegovo mesto v vojni in kaj je njegova naloga. Glede na to je njegova pravica in dolžnost, da se na to pripravlja in usposablja.

Člen 52 določa vrsto obveznosti delovnih ljudi glede obrambe, od katerih so za nas posebnega pomena: delovna obveznost, obveznost služenja v civilni zaščiti in obveznost usposabljanja in izobraževanja. Člen 53 pa določa opravljanje obveznosti — nalog — po vojnem razporedu na teritoriju, ki ga je začasno zasedel sovražnik.

Za večino nas zdravstvenih delavcev je najpomembnejša delovna obveznost, ki pomeni izvrševanje dejavnosti in nalog v vojni v organizaciji združenega dela in drugih organizacijah in organih.

Glede na to, kadar nam je predločen vojni razpored, moramo po delovni obveznosti poznati tudi odredbe 61. člena, ki pravi, da smo v primeru razglasitve vojnega stanja ali stanja neposredne vojne nevarnosti, dolžni ostati na delovnih mestih ali pa se takoj javiti na drugo delovno mesto, na katero smo razporejeni, bodisi v kraju bivanja ali zunaj njega.

Glede na to ni dileme, ali je lahko zdravstveni delavec razporejen na delovno mesto izven kraja bivališča.

Starešina ali organ upravljanja bo v vojnih razmerah imel dovolj zakonskih pooblastil, da bo opravljal delovne obveznosti popolno in pravočasno.

V 69. do 74. členu govori zakon o tem, kaj dela referent v naši delovni organizaciji, ali točneje, *kakšne so obveznosti delovne organizacije, predvsem glede priprav za vsesplošno obrambo.*

Posebno važen je 71. člen, ki pravi, da so organizacije združenega dela dolžne v »svojih splošnih aktih (samoupravni sporazum, statut itd.) opredeliti področje in odgovornost organov samoupravljanja ter posebne dolžnosti in odgovornosti članov delovne skupnosti v zvezi s pripravo in izvrševanjem nalog ljudske obrambe v primeru vojne.«

Potrebno bi bilo pregledati izvajanje teh določil v svojih organizacijah združenega dela.

Ta člen je pomemben tudi iz drugega zornega kota: daje pravico in dolžnost organizacijam združenega dela, da pri članih utrdijo dolžnosti in odgovornosti v pripravah za obrambo in opravljanje nalog v vojni. Vsak zdravstveni delavec ima pravico, da ve, kje je njegovo mesto v primeru vojne, kakšno nalogo ima in kakšne so njegove naloge v mirnodobnih pripravah. V splošnih aktih pa je treba opredeliti tudi sankcije za neizvrševanje te obveznosti.

Ko nas zakon seznanja z vsem tem, pa to še ne pomeni, da moramo vedno poznati tudi geografsko lokacijo našega mesta. S tem pojmom moramo imeti v mislih vsebino delovnega mesta oziroma naloge, ki jih bomo opravljali. To je potrebno zato, da se bomo v mirnem času lahko na to delo pripravljali. S širšega vidika bi bili dolžni svojemu referentu ali komisiji za vsesplošno obrambo svoje delovne organizacije tudi v pismeni obliki iz lastne pobude na kratko predlagati vsebino določenega delovnega mesta v vojni, kako mislimo izvrševati naloge na najboljši mogoči način.

Glede celokupne zdravstvene problematike je to prelomnica in je v resnici jedro procesa podružbljanja vsesplošne obrambe v naši dejavnosti. Dosedanji napor v tem smislu so dali izredne rezultate, na nas samih pa je, da to dejavnost razvijamo tam, kjer še zaostaja. Samoiniciativa naj obogati obrambne priprave in jim da neizčrpno moč in nove kvalitete.

Predaleč bi nas zaneslo, če bi posebej navajali, kaj vse to pomeni z a m e d i c i n s k o s e s t r o , ali navajali primere, kaj mora vedeti za delo v vojni. Vedno bi lahko ušlo pazljivosti ali pa bi kaj izpustili. Priprave konkretnega delovnega mesta ne more zajeti nobena vojna medicinska doktrina. Zato je morda boljše, če navedemo nasproten primer. Na nekem izpitu so postavili skupini medicinskih sester vprašanje, kaj lahko store za zaščito rane, če nimajo niti improviziranega povoja ali kakega drugega ustreznega medicinskega sredstva. Ali v drugem primeru, kako pečemo kruh?

Lahko bi našteli ogromno podobnih primerov, kar nam kaže na to, da moramo o svojem delovnem mestu stalno razmišljati, najti nove rešitve in nova strokovna spoznanja.

Načelno moramo še spregovoriti, kaj pomenijo dejavnosti naše delovne organizacije v vsesplošnem odporu. Zakon določa, da mora imeti vsaka *organizacija združenega dela svoj obrambni načrt*, praktično ga imajo vse naše zdravstvene organizacije. Ta načrt vsebuje načrt dejavnosti vaše organizacije združenega dela v vojni oziroma razlike od mirnodobnih dejavnosti. Te dejavnosti so lahko zelo različne, toda v skladu, kakor pravi 72. člen zakona, z občinskim načrtom oziroma načrtom širše družbenopolitične skupnosti, kolikor je organizacija širšega družbenega pomena.

Načrt nadalje vsebuje vojno organizacijo združenega dela, razpored in mobilizacijo ljudi in sredstev, postopke in ukrepe, ki se izvajajo v primeru neposredne vojne nevarnosti kakor tudi organizacijo in uporabo civilne zaščite. Organizacija združenega dela izvaja te priprave, izdaja in vodi dokumente glede na svoje lastne naloge in zmožnosti. Družbenopolitična skupnost lahko zahteva tudi druge dejavnosti, toda v tem primeru daje organizaciji združenega dela potrebne kadrovske in materialne okrepitve.

Člen 74 obvezuje delovne organizacije, da preskrbijo sredstva in druge materialne pogoje ter se lotijo organizacijskih in drugih ukrepov, ki so neobhodno

potrebni za nadaljevanje dela v vojnih razmerah, posebno še glede dejavnosti, ki so pomembne za obrambo, za hitro in organizirano vključevanje v obrambne napore, za izvrševanje zaščite in reševanja kakor vseh dejavnosti v prid obrambi domovine.

Za vas je posebno zanimiv 100. člen, ki pravi, da »Družbene organizacije . . . katerih dejavnost je pomembna za ljudsko obrambo poleg lastnih priprav za vojno ter sodeluje tudi v splošnih pripravah za obrambo domovine, pač po naravi svojih nalog.« Odredbe o osnovnih in drugih pravicah in dolžnostih organizacij združenega dela v zvezi z ljudsko obrambo se dalje nanašajo tudi na druge družbene organizacije in združenja občanov. Glede na to mora vaša zveza društev medicinskih sester kakor tudi društva sama izvajati lastne priprave in se vključevati tudi v splošne priprave zdravstva.

V tem pogledu so pred zvezo društev med. sester in pred posameznimi društvi še velike naloge, glede vključevanja v splošne priprave bo potreba razviti še aktivnosti in sodelovanje z drugimi strukturami vojnega zdravstva, od organov upravljanja na vseh ravneh, od organizacij združenega dela v zdravstvu, samoupravnih interesnih skupnosti, Rdečega križa, civilne zaščite in vseh drugih.

Ne smemo misliti, da smo na vsa vprašanja v vojnem zdravstvu našli ustrezne odgovore. Niti ne smemo biti v pasivni vlogi opazovalca in čakati, da dobimo neko nalogo. Na srečo se le redko zgodi, da dobimo odgovor »ne znamo« ali še huje »kdo bo to plačal«.

Zato moramo razumeti ta seminar vsaj glede na Zvezo DMS Jugoslavije in na posamezna društva kot aktivno vključevanje v celotni sistem priprav, ne samo izvrševanje 100. člena zakona.

Nasploh se moramo zavedati, da tudi življenje na drugih področjih postavlja pred nas regulative, po katerih se ravnamo. Prav tako je važno, da se zavedamo, da z neizvrševanjem svojih priprav, obveznosti in nalog s področja vsesplošne obrambe ogrožamo ne samo svoje, temveč tudi tuje zdravje in življenje, slabimo sistem priprav zdravstva za vojno z daljnosežnimi posledicami.

Tudi drugi členi zakona so pomembni, vendar bi zahtevali daljše obravnavanje. Zato za sedaj zadostuje takšen kratek prikaz vojne organizacije zdravstvene službe.

(Prihodnjič: Vojna medicinska doktrina)

SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA STA POSTALI SESTAVNI DEL SAMOUPRAVNIH PRAVIC, ODGOVORNOSTI IN DOLŽNOSTI DELOVNIH LJUDI IN OBČANOV TER NJIHOVIH DELOVNIH IN DRUŽBENOPOLITIČNIH SKUPNOSTI IN ORGANIZACIJ.

TITO
XI. kongres ZKJ